

**אוניברסיטת בר-אילן
המחלקה למדעי המדינה**

החברה הישראלית - בין מלחמה לשלום

2 ש"ש סמ"ב, ב.א.

מס' הקורס: 71-981-36

ד"ר דליה גבריאלי נורי

שעת קבלה: בתאום בדוא"ל daliagav@post.tau.ac.il

רציונל הקורס

"מלחמה" ו"שלום" מסמנים שני קטבים ביניהם נעה החברה הישראלית מראשיתה. לכך השפעה רבה על מכלול מוסדות המדינה ואופן התנהלות החיים הציבוריים והפרטיים. מטרת הקורס לפתח חשיבה ביקורתית כלפי ההשלכות של מצב זה: בחינוך, בתרבות, בזמר העברי ובנאומי מנהיגים. במסגרת זאת נלמד את תפקידם של ארועים הסטוריים כמו השואה ומצדה בהבניה החברתית של שיח-המלחמה הישראלי. דגש מיוחד יושם על דיון בשאלות ומצבים אקטואליים.

הדגש בקורס אינו על הרצאות פרונטליות. הסטודנטים יידרשו להתמודדות עצמאית עם החומרים הביבליוגרפיים. השיעור עצמו יתנהל תוך מעורבות פעילה של הסטודנטים, דיונים, חשיבה ביקורתית, ועבודה עצמית. במהלך הקורס נצפה בקטעי ארכיון וסרטים דוקומנטריים.

מטלות הקורס

- א. ההשתתפות בקורס היא חובה. מטרתו של הקורס היא לפתח מיומנויות של חשיבה ביקורתית, ולכן לא ניתן יהיה להסתפק בקריאת סיכומים שכתב תלמיד אחר.
- ב. בחינה מסכמת: 50% מהציון: שאלת ניתוח + ביבליוגרפיה.
- ג. עבודה ומצגת: 50% מהציון (ר' הנחיות בהמשך לסילבוס).

תכנית הקורס וביבליוגרפיה

הערה: הסילבוס המצורף מוגש לאוניברסיטה כשנה וחצי לפני תחילת הקורס.
בגלל אופי הקורס וכדי לשמור על עדכניות ייתכנו שינויים בסילבוס בתחילת הקורס.

1. האם ישראל היא חברה מיליטריסטית?

בן אליעזר, אורי (1995). דרך הכוונת-היווצרותו של המיליטריזם הישראלי, 1936-1956. דביר, תל אביב. חובה רק עמ' 117-133
שמור מדעי המדינה לפי בן-אלי. דר (288023)

או באנגלית:

Uri Ben-Eliezer (1998). *The Making of Israeli Militarism*. Bloomington: Indiana Univ. Press
במדף פתוח (414209) BEN-ELI (E306.27)

2. חינוך למלחמה, חינוך לשלום

חגית גור זיו (2005), "מה למדת היום בגן, ילד מתוק שלי? – חינוך מיליטריסטי בגיל הרך" מיליטריזם בחינוך, תל אביב, עמ' 88-108.
שמור מדעי המדינה לפי מיל.בח (1098931)

3. ההבניה החברתית של המושג "מלחמה"

א. מלחמת ששת הימים
שגב, תום (2005). 1967-והארץ שינתה פניה, כתר, ירושלים, עמ' 325-335.
שמור מדעי המדינה לפי שגב.וה (1072721)

קימרלינג, ברוך (2001). "ההבניה החברתית של המושג "הבטחון הלאומי" של ישראל". תרבות דמוקרטית 4-5 עמ' 267-301.
כתב עת בספרות מדעי החברה

או באנגלית:

Baruch Kimmerling, "The Social Construction of Israel's National Security," in: Stuart A. Cohen (ed.) *Democratic Societies and their Armed Forces: Israel in Comparative Context*. London: Frank Cass, 2000, pp. 215-252
שמור מדעי המדינה לפי DEM (467556)

6. מלחמת יום כיפור
גבריאלי-נורי, דליה (2003). המלחמה היפה- הבניית מושג "המלחמה" כערך חיובי בשיח-התרבות הישראלי, 1967-1973. עבודת מוסמך, הפקולטה למדעי החברה, אוניברסיטת תל אביב.
עבודת מ"א בדלפק לפי גבר. מל (593576)
4. מיפוי שיח המלחמה הישראלי: הדרה, העלמה, העצמה:
מזרחים, נשים ובטחון לאומי
מאיר-גליצנשטיין, אסתר (1998). "ההעפלה היבשתית ואתוס העפלה", הציונות כ"א, עמ' 225-242
כתב עת בספרית מדעי החברה
5. מלחמה, שלום וטקסים לאומיים
Edna Lomsky-Feder "The Bounded Female Voice in Memorial Ceremonies" *Qualitative Sociology* 28 293-314 (2005).
כתב עת אלקטרוני
אבנר בן עמוס ואילנה בית-אל (2003). "חינוך לצבאיות והנצחה - טקסי זיכרון לאומיים בבתי ספר בישראל".
בתוך: בשם הבטחון, אורי בן אליעזר ומאגיד אל חאגי (עורכים), אוניברסיטת חיפה. שמור סוציולוגיה לפי בשם.הב (568788)
6. זמר עברי ושירי הלהקות הצבאיות: מראה חברתית או ייצור מציאות
אורן יפתחאל ובתיה רודד (2004). "אנו מייחדים אותך מולדת: על נכותו של הפטריוטיזם הישראלי בזמר ובנוף". בתוך: פטריוטיזם – אהבים אותך מולדת, אבנר בן עמוס ודניאל בר טל (עורכים), עמ' 239-274.
שמור מדעי המדינה לפי פטר.או (586818)
- Arie Naor "Behold, Rachel, Behold": The Six Day War as a Biblical Experience and Its Impact on Israel's Political Mentality" *The Journal of Israeli History* 24, 2, 229-250 (2005)
כתב עת בספרית יהדות (ספריה מרכזית)
7. מטאפורות מלחמה בשיח הישראלי
Dalia Gavriely Nuri. Can metaphors kill? –War normalizing metaphors in the Israeli discourse (forthcoming).
8. "בטחון ישראל"- צומת של מיתוסים
"מצדה" "תל חי" ו"שואה"
לסקוב, שולמית (1998). "אגדת טרומפלדור לפי ז'בוטינסקי", הציונות כ"א, עמ' 67-76
כתב עת בספרית מדעי החברה
זרובבל, יעל. (1994). "מות הזכרון וזכרון המוות: מצדה והשואה כמטאפורות הסטוריות". אלפיים (10), עמ' 42-67
כתב עת בספרית מדעי החברה וגם בספרות וביהדות וגם תדפיס 4885 (311796)
- דן ביתן (1996). "און שגיא פורח": מיתוסים של גבורה לוחמת בראשית הציונות" בתוך: מיתוס וזכרון, דוד אוחנה ורוברט ויסטריך (עורכים), תל אביב, הקיבוץ המאוחד, עמ' 169-188.
שמור סוציולוגיה לפי מית.וז (337780)
- ברוג, מולי (1996). "מראש מצדה עד לב הגיטו: המיתוס כהסטוריה", בתוך: מיתוס וזכרון, דוד אוחנה ורוברט ויסטריך (עורכים). הקיבוץ המאוחד, תל אביב, עמ' 203-230.
שמור סוציולוגיה לפי מית.וז (337780)
9. "בטחון ישראל" מול חופש הביטוי וזכות הציבור לדעת
שיף זאב, (1966). "מידע בצבת הבטחון" בתוך: דמוקרטיה ובטחון לאומי בישראל (מקראה), (בנימין נויברגר ואילן בן-עמי, עורכים) הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב. עמ' 484-490.
שמור מדעי המדינה לפי דמו.וב (321705)
10. "סכנה לבטחון המדינה"
זמיר, יצחק (1989). "זכויות האדם ובטחון המדינה". משפטים י"ט, עמ' 17-39.
כתב עת בספרית משפטים וגם תדפיס 3981 (229352)
11. הפוליטיקה של השכול

גדעון דורון ואודי לבל (2003), "תקשורת פוליטית של שכול – הגדרת תאונות אימונים כבעיה חברתית". בתוך: **בשם הביטחון**, אורי בן אליעזר ומאג'ד אל חאגי (עורכים) אוניברסיטת חיפה, עמ' 145-175. **שמור סוציולוגיה לפי בשם.הב (568788)**

12. **לאן נעלמו שבויי מלחמת יום כיפור**
צפיה בסרט "כאילו לא היתה מלחמה", הטלוויזיה הישראלית, ערוץ 1.
Gavriely, Dalia (2005) Israel's Cultural Code of Captivity And The Personal Stories of Yom Kippur War Ex-POWs (Armed Forces and Society, forthcoming).

13. **פרשת קו 300**
גוטמן, יחיאל (1995). **טלטלה בשב"כ**. ידיעות אחרונות, תל אביב (קריאת רשות).
במדף פתוח E.348.05 גוט.טל (295958)

הנחיות לכתיבת עבודה

- הציון על העבודה: 20% על ההצגה בכיתה, 30% על העבודה הכתובה.
- היקף העבודה 10 עמודים (לא כולל ביבליוגרפיה).
- לא ניתן לעבוד בזוגות.
- מועד הגשה:

הרפרזנטציה (20% מהציון הסופי)

- בחלק הראשון של הקורס תחלק המרצה מועדים לרפרזנטציות בחלק השני של הקורס.
- החלק השני של הקורס יוקדש לרפרזנטציות במטרה לאפשר לתלמידים להציג טיוטה לעבודה ולקבל חוות דעת לצורך כתיבת העבודה. הציון יינתן על הצגה בהירה, מובנית ושיטתית.

העבודה (30% מהציון הסופי)

- ה. העבודה תכלול: שאלת מחקר, מתודולוגיה, מסגרת תאורטית, דיון בממצאים ומסקנות.
- שאלת המחקר** תפגיש בין המושג "בטחון לאומי" לבין סוגיה ספציפית מן ההסטוריה הבטחונית של מדינת ישראל. השאלה תנתח אספקטים תרבותיים, תקשורתיים, משפטיים ואחרים של הנושא. שאלת מחקר לדוגמא: "האם ובאיזה דרכים [משפטיות, תרבותיות, עתונאיות] נומקה ההחלטה להכניס את מרדכי וענונו לבידוד ממושך והוצגה כחיונית לשמירת הבטחון הלאומי".
  - מתודולוגיה והגדרת הקורפוס המחקרי**: ישנה חשיבות להגדרה מדוייקת ומנומקת של קורפוס המחקר. לדוגמא: בחינת השיח העיתונאי בפרשת וענונו [תאריכים, באיזה עיתונים, האם רק עמודי חדשות או גם מאמרי דיעה].

- המסגרת התאורטית** תתבסס על שניים אלה: א. הביבליוגרפיה של הקורס, ב. ביבליוגרפיה שמאירה באופן ספציפי את שאלת המחקר. במקרה וענונו: למשל, מחקרים העוסקים באספקטים פסיכולוגיים ומשפטיים של בידוד והצדקות לשימוש בכך.

דוגמא לשאלה במבחן שבסוף הקורס

הציטוט הבא לקוח מדברי ח"כ מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון = חד"ש). הוא נאמר ביום השלישי לפרוץ מלחמת לבנון:

"הרמטכ"ל, רב-אלוף רפאל איתן, אמר כבר לפני יותר מחודש ימים, ב-13 במאי 1982, דבר שהדהים לפחות את מחצית חברי הכנסת. הוא אמר 'מאחר שבנתי מערכת יוצאת מן הכלל, במליארדים של דולרים, אני יכול וחייב להפעיל אותה'".
(דברי הכנסת, כרך 94 עמ' 2735, 8.6.1982).

חוזה דעתך על דבריו של ח"כ וילנר.

זוהי שאלת מחשבה אבל יש מקום להעזר בביבליוגרפיה שקראת, לצורך ניסוח תשובה זו. הציון יינתן על: חשיבה ביקורתית, בהירות הניסוח, ידע (כללי ועל סמך הביבליוגרפיה).